

3. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований // Иностранные языки в школе. – 1995. – № 2. – С. 17-24.
4. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М. : Просвещение, 1991. – 220 с.
5. Инхання Н. Б. Лингвистические основы формирования в языковом педагогическом вузе лингвосоциокультурной компетенции // Иноземні мови. – 1995. – № 3-4. – С. 69-74.
6. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови : ознайомлювальна брошура для українських вчителів англійської мови. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 48 с.
7. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. – М. : Смысл, 1999. – 287 с.
8. Людина в сфері гуманітарного пізнання. – К. : Український Центр духовної культури, 1998. – 408 с.
9. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2005. – 320 с.
10. Організація та забезпечення процесу навчання іноземної мови в середніх навчальних закладах / кер. автор. кол. С. Ю. Ніколаєва // Бібліотечка журналу “Іноземні мови”. – К. : Ленвіт, 1997. – Вип. 2(4).
11. Топалова В. М. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка) : дис. ... канд. пед. наук. – К., 2003. – 168 с.

А н н о т а ц и я

Актуальность исследования обусловлена значимостью социокультурного фактора обучения иностранному языку для развития и формирования личности студентов педагогических вузов, для их подготовки к профессиональному общению на межкультурном уровне.

Ключевые слова: социокультурный компонент содержания обучения иностранному языку, социокультурный аспект обучения иностранному языку, иноязычная коммуникативная компетенция, межкультурная коммуникация, школьное образование, общеевропейское образовательное пространство.

A n n o t a t i o n

The research urgency is caused by the importance of the sociocultural factor of training a foreign language for development and formation individual of students of pedagogical high schools, for their preparation for professional dialogue at intercultural level.

Keywords: a sociocultural component of the maintenance of training to a foreign language, sociocultural aspect of training to a foreign language, the communicative competence speaking another language, intercultural communications, school education, the all-European educational space.

Молчанюк О. В.
м. Харків

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуті педагогічні аспекти формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до оціночної діяльності. Визначено особливості оцінювання знань молодших школярів.

Ключові слова: контроль, оцінка, рефлексія, валідність, педагогічна діяльність, особистісно орієнтований підхід.

Людина в процесі життєдіяльності постійно оцінює предмети, явища, ситуації, вчинки і ідеї різних людей, власні можливості, вчинки і результати своїх дій; передбачає й враховує, як їх можуть оцінити інші. Формулюючи оцінки, людина впливає на оточуючих, а також постійно відчуває на собі вплив оцінок інших людей.

Навіть неповний перелік деяких різновидів оцінок свідчить про те, що вони необхідні людині для організації взаємодії з предметним світом, з іншими людьми, з суспільством. Так,

усвідомлена самоорганізація є, по-суті, процесом постійного оцінювання власних можливостей, поточних і кінцевих результатів діяльності, значення самих цілей, своїх індивідуальних особливостей.

Істотне місце посідає оцінна робота в педагогічній діяльності вчителя. Він перевіряє результати навчання учнів, систематичність виконання ними поставлених завдань, контролює хід навчально-виховного процесу, відображає і фіксує результати діяльності дітей у відповідних звітних документах.

Мета статті – висвітлення педагогічних аспектів формування готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінної діяльності.

Важливою умовою підвищення ефективності навчального процесу є систематичне отримання учителем об'єктивної інформації про хід навчально-пізнавальної діяльності учнів. Цю інформацію він отримує завдяки контролю за навчально-пізнавальною діяльністю школярів.

Поняття “контроль” має декілька значень. У дидактиці – це нагляд, спостереження і перевірка успішності учнів. Контроль знань учнів дає можливість: дізнатися про наявність недоліків у знаннях учнів; виявити помилкове або неточне розуміння вивченого; перевірити повноту знань, усвідомленість і міцність їх засвоєння, уміння їх застосовувати на практиці; засвоїти динаміку успішності; стимулювати розумову активність учнів; привчити учнів до наполегливості і відповідальності в навчальній діяльності; забезпечити оперативний зовнішній і внутрішній зворотний зв'язок у навчанні; визначити продуктивність використання учителем засобів навчального призначення, методів чи прийомів навчання. Організація контролю становить особливу проблему при проектуванні й реалізації керованого процесу навчання. За допомогою контролю встановлюється вихідний рівень знань учнів й отримується інформація про стан знань учня у процесі навчання, тобто забезпечується систематичний зворотний зв'язок.

При визначенні змісту контролю майбутній учитель має покладатися не стільки на свій незначний практичний досвід, скільки на науково обґрунтований аналіз цілей і завдань, до рішення яких готує учнів. При цьому контроль обов'язково переслідує одну з двох цілей: визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу (для засвоєння наступного); визначення ступеня підготовленості учня до подальшої діяльності (навчальної та практичної).

Сьогодні примушує учителів переосмислювати критерії оцінювання навчальних досягнень школярів. Критерії оцінки на сучасному уроці в початковій школі розробляються учителем (можливо разом із учнями) заздалегідь. Оцінюватися можуть усі учні або тільки деякі із них – це залежить від їх активності на уроці, мети уроку, специфіки використаної учителем форми навчання.

Учителю необхідні нові підходи до оцінювання: коли для досягнення результатів необхідно вирішувати складні колективні завдання, наприклад: розв'язання проблем і прийняття рішень; коли вчитель бажає спонукати учнів до висловлювання ними розуміння ідей, а не відтворення фрагментів певної інформації; коли вчитель переходить від простої перевірки знань і вмінь до оцінювання вмінь, необхідних для створення демократичних інститутів суспільства (наприклад, здатності спільно працювати і приймати рішення, висловлювати обґрунтовані думки, уміння слухати, розв'язувати конфлікти, застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях); коли потрібно спонукати як вчителя, так і учнів до роздумів над якістю навчання і над тим, як її можна підвищувати; коли оцінюють старанність, яку учні вкладають у співпрацю, і заохочують дітей допомагати один одному в роботі.

Готуючи учителів у вищих навчальних закладах важливо пам'ятати, що завданням сучасного учителя є швидке створення умов, за яких позиції зацікавленості, відкритості,

відповідальності учнів у навчанні та їхні особистісні риси можуть розвиватися й усвідомлюватися. Дитина, контролюючи свою роботу, має навчитися її аналізувати і адекватно оцінювати. При цьому слід не тільки оцінити якість роботи, але й оцінити власні дії. Робота вчителя на даному етапі має бути спрямована на випробування емоційних переживань (почуття задоволення, радість перемоги над труднощами, щастя від пізнання нового), які надалі перетворюються у потребу творчості, пізнання, які будуть сприяти формуванню позитивної стійкої навчально-пізнавальної мотивації.

Оцінюючи роботу учнів початкової школи як майбутній учитель, так і учитель який працює з дітьми мають чітко усвідомлювати, що для дитини важлива не формальна оцінка, а змістовна оцінка – пояснення, які плюси й мінуси має відповідь або письмова робота дитини, процес її діяльності. Змістовно оцінюючи навчальну діяльність, її результати й процес, учитель формує певні орієнтири – критерії оцінки, які мають бути засвоєні дітьми. Як показує шкільна практика, молодші школярі високо оцінюють свою роботу, якщо вклали в неї багато сил, незалежно від кінцевого результату. До роботи однокласників вони ставляться більш критично, ніж до власної діяльності. У зв'язку із цим майбутні вчителі у процесі навчання та проходження педагогічної практики мають набути навичок щодо процесу формування рефлексії у молодших школярів.

Слід зазначити, що у початковій школі при бальній системі оцінювання знань всі недоліки у знаннях учнів “караються” негативною оцінкою, перетворюючи природний процес по оволодінню знаннями, уміннями й навичками в повинність. Оцінка з'явилася давно, і одразу після її появи й впровадження в навчальну практику почалася критика бальної системи, постійно відбувалися і відбуваються пошуки безоціночної гуманної системи навчання, що розвивала б дитину, формувала б її як повноцінну особистість.

В умовах традиційної системи навчання оцінний компонент виноситься із цілісної структури навчальної діяльності. Учитель контролює, перевіряє, знаходить помилки й зазначає їх (а учень із самого початку звільняється від такого роду активності, тощо зазначена діяльність цілком покладається на учителя), висловлює власне судження про результат навчальної діяльності, не вдаючись в аналіз її процесу. Наслідком цих операцій є оцінка як “прояв волі учителя” [1, с.72].

На практиці процес оцінювання звичайно виступає у формі розгорнутого судження вчителя, що обґрунтовує оцінку, або виглядає як просте “оголошення”, тобто пряме виставлення оцінки. Старанність й зусилля дитини як правило, не приймаються до уваги, не враховується раціональність його навчальної діяльності. Не приймається до уваги й той чинник, що “змусив” учня вивчити навчальний матеріал (заради знань, або процесу оволодіння ними, заради доставляння радості вчителю, або рідним, щоб виділитися серед однокласників, або заради іграшки, що обіцяли купити). Хоча мотиви придбання знань змінюють суть відносин школяра до знань, на оцінку ці особистісні відносини не впливають.

Історія розвитку оцінок обчислюється століттями, а система контролю й перевірки – тисячоліттями.

В. О. Сухомлинський писав: “Оцінка має винагороджувати працьовитість, а не карати за лень і недбайливість. Якщо вчитель убачає у двійці, або одиниці батаг, а в четвірці й п'ятірці пряник, то незабаром діти зненавидять і батаг і пряник”. Головним стимулом, що спонукує до навчання, він уважав радість праці, успіхи в навчанні. В. О. Сухомлинський говорив про те, щоб не було легких, випадкових, незаслужених оцінок, щоб кожна оцінка була результатом завзятої праці по оволодінню знаннями.

Таким чином, для об'єктивності оцінки знань учнів слід в першу чергу замінити систему навчання на таку систему, у якій немає потреби виділяти для контролю особливий час. На

початку XXI ст., назріла потреба у навчанні “по-новому”, про це говорить систематична перевірка знань учнів й криза існуючого педагогічного процесу.

В процесі навчання, зокрема під час оцінювання, вчитель повинен виявляти доброзичливість, вимогливість поєднувати з індивідуальним підходом, а нормативний спосіб оцінювання із особистісним.

Учні I і II класів значно відрізняються від третьо- і четвертокласників за ступенем включення в навчальну діяльність, за ставленням до школи, досвідом співпраці з однокласниками й учителем тощо[5, с.15-22]. Тому оцінювання у I і II класах має свої особливості, які персоніфікуються у різноманітних формах і прийомах: різні форми схвалення, погодження, підбадьорювання, виражені словесно й за допомогою міміки, жести, модуляції голосу; розгорнуте словесне оцінювання; перспективна й відстрочена оцінка; аргументована само- і взаємоперевірка; динамічна виставка дитячих робіт з будь-якого виду діяльності (малюнки, зошити, вироби) – організується в класі, шкільному коридорі для ознайомлення з нею колективу школи й батьків, учасником якої може бути кожен учень. Сьогодні у першому класі виключається система бального оцінювання. Не допускається також використання будь-якої знакової символіки, що заміняє цифрову оцінку. Допускається лише словесна пояснювальна оцінка. Не можна при неправильній відповіді учня говорити “не міркував”, “не намагався”, краще обходитися репліками “ти так гадаєш”, “це твоє остаточне рішення”, “давай послухаємо інших”, “давай проаналізуємо відповіді однокласників”. Слід зазначити, що у першому класі ніякому оцінюванню не підлягають: темп роботи учня, особистісні якості школярів, своєрідність їх психічних процесів, особливості пам'яті, уваги, сприйняття, темп діяльності.

Отже, працюючи активно на заняттях у комфортних умовах, учні вчаться аргументувати, доводити, критично ставитися до чужих і власних суджень. Високий інтелектуальний рівень учнів який поступово формується під керівництвом учителя сприяє створенню атмосфери доброзичливості, шанобливого ставлення до думок інших. Оцінки в очах багатьох учителів виступають головним засобом формування мотивів навчання, стаючи основним регулятором життєвих відносин учнів у їхньому мікросоціальному середовищі. У шкільних учителів оцінка часто виступає як засіб покарання. Ф. В. Костильов називає це “педагогічним неучтвом”. Така неадекватна поведінка шкодить авторитету учителя, у цьому випадку учні бачать в “негативній” оцінці з одного боку – несправедливість учителя, а з іншого боку – безсилля вчителя. “Педагогічне неучтво” показує, що вчитель не може тримати дисципліну, не привчив дітей до відповідальності, виступає як нечесна людина. При такій організації системи навчання по балах судять про саму людину, оскільки в цьому випадку не розглядають школяра як цілісну особистість, вивчаються тільки окремі сторони психіки: увага, пам'ять, воля.

На думку Н. Ф. Гализіної, реалізуючи практику контролю в школі, необхідно враховувати всі види валідності (змістовна, функціональна) [4]. Валідність – це відповідність запропонованих контрольних завдань тому, що намічено перевірити.

Відношення учнів до навчання залежить від характеру педагогічного процесу, від стилю спілкування між учителем і учнями, від способів організації навчально-пізнавальної діяльності школярів, від системи оцінювання результатів навчання.

Педагогічна діяльність учителя характеризується певним стилем діяльності (спілкування, управління, оцінювання).

Стиль педагогічної діяльності підлягає впливу наступних факторів: індивідуально-психологічним особливостям учителя (включає особистісні, поведінкові особливості); особливостей самої діяльності; особливостей особистості яка навчається (вік, стать, статус, рівень знань).

Ці особливості співвідносяться з характером взаємодії вчителя з учнями, з характером організації діяльності вчителів й учнів, із предметно-професійною компетентністю вчителя, а також з характером спілкування [2, с. 366]. Майбутньому вчителю початкової школи слід пам'ятати, що стилі педагогічної діяльності поділяються на авторитарний, демократичний і ліберальний.

При авторитарному стилі педагогічної діяльності учень розглядається як об'єкт педагогічного впливу, а не рівноправний партнер. Учитель встановлює твердий контроль за виконанням пропонованих їм вимог, використовує свої права без урахування ситуації й думок учнів, не обґрунтовує власні дії перед учнями. Головними методами є наказ і повчання, суб'єктивні похвала й осудження, заборони з погрозою, чіткий і непривітний тон, ділові й короткі розпорядження, учителем визначаються тільки безпосередні цілі. Такий стиль діяльності вчителя сприятливо позначається на зовнішніх показниках дисципліни, організованості учнів. Однак учні втрачають активність, або здійснюють її при провідній ролі вчителя, характерні особистісні зміни школярів – конформізм, фрустрація, зниження рівня домагань, низька самооцінка й агресивність.

В умовах демократичного стилю педагогічної діяльності учень розглядається як рівноправний партнер у спілкуванні, як колега в спільному пошуку знань. Учитель реалізує особистісно орієнтований підхід. Він враховує думку учнів, заохочує їх самостійність судження, враховує не тільки успішність, але й особисті якості учнів. Методами впливу на учнів є спонування до дії, прохання, інструкції у формі пропозицій, похвала й осудження з порадою. При такому стилі діяльності школярі відчувають стан спокійної задоволеності, виявляють високу самооцінку. Орієнтація вчителя спрямована на результативність навчання, сполучається з орієнтацією на особистісний розвиток учнів. В умовах сучасної школи такий стиль є оптимальним, але ймовірні окремі помилки в оцінних ситуаціях.

При ліберальному стилі педагогічної діяльності вчитель передає ініціативу учням. У вчителя переважає прагнення до створення сприятливої психологічної атмосфери в класі. Однак такий стиль дає гарні результати тільки при високому рівні професійної майстерності вчителя. Якщо рівень не є максимально високим, то існує небезпека втрати можливостей управління ходом уроку в класі [2, с. 364-365; 2, с. 186].

Відомо, що коли людину примушують, то вона не проявляє повною мірою ініціативу, активність, творчість. А саме головне, чрезмірні вимоги викликають в учнів негативне відношення до навчальної праці й небажання займатися, бажання вчитися заради оцінки.

Слід зазначити, що навчальна діяльність яка позбавлена власної оцінної активності, одночасно втрачає коригувальну й мотивуючу основи. Ш. А. Амонашвілі відзначає, що “усвідомленість навчання, самокритичність і критичність думки, творчий пошук, самовиховання – всі ці проблеми пов'язані з оцінними вміннями їхньої навчальної діяльності” [1, с. 72]. К. Д. Ушинський зазначав, що “якщо ми дотепер застосовуємо заохочення й покарання, то це говорить про недосконалість нашого мистецтва виховання” [1, с. 39].

Важливо не втратити бажання вчитися, а дати можливість кожному учню виявити себе в процесі самостійного оволодіння знаннями. Дитина, “досягаючи цілі напруженою волею й думкою, одразу втрачає потребу у підказці, шпаргалці, списуванні” [3, с. 76].

Висновки. Оцінна діяльність учителя – це особливого роду діяльність, що включає в себе контроль, перевірку, оцінку й кінцевий результат. Оцінка як правило спрямована з боку учителя на учня, з метою визначення рівня його знань. У кожного вчителя свої форми й методи навчання залежно від особистісних якостей педагога, від спрямованості його діяльності, від стилю й манери викладання.

Отже, у процесі навчальної діяльності формуються якості особистості, на які саме і спрямований навчально-виховний процес у початковій школі: пізнавальні – уміння розуміти навколишній світ, з'ясувати взаємозв'язок явищ і процесів, формувати власне розуміння чи нерозуміння питання; творчі – критичність, прогностичність, фантазія, наявність власної думки; світоглядні, що визначають емоційні установки учня, його здатність до самопізнання; методологічні – здатність усвідомлювати мету навчальної діяльності й уміння її пояснити, здатність до рефлексивного мислення, самоаналізу і самооцінювання; комунікативні – пов'язані з необхідністю взаємодіяти з іншими учнями і викладачем, уміння віднаходити, перетворювати і передавати інформацію тощо. Для того, щоб сформувати у учнів зазначені якості, учитель має вдало керувати учнівським колективом, чітко планувати їхню роботу, стимулювати діяльність, здійснювати оперативний, оптимальний контроль за перебігом і темпом роботи школярів.

Використана література:

1. *Амонашвили Ш. А.* Воспитательная и образовательная функции оценок и учения школьников. – М.: Просвещение, 1984.
2. Вопросы общей детской психологии / под ред. Б. Г. Ананьева. – М., 1954.
3. *Выготский Л. С.* Проблемы обучения и умственного развития // Избранные исследования. – М., 1956.
4. *Леонтьев А. Н., Лурия А. Р., Смирнов А. А.* О диагностических методах психологического исследования школьников // Советская педагогика. – 1968. – № 7.
5. МО і науки України. Особливості оцінювання в першому і другому класах // Початкова школа. – 2001. – № 10. – С. 15-22.

А н н о т а ц и я

В статье рассмотрены педагогические аспекты формирования готовности будущих учителей начальных классов к оценочной деятельности. Определены особенности оценивания знаний младших школьников.

Ключевые слова: контроль, оценка, рефлексия, валидность, педагогическая деятельность, личностно ориентированный подход.

A n n o t a t i o n

In article pedagogical aspects of formation of readiness of the future teachers of initial classes to estimated activity are considered. Features of estimation of knowledge of younger schoolboys are defined.

Keywords: the Control, an estimation, a reflexion, валидность, pedagogical activity, личностно the focused approach.

Нестеренко Т. С.

Приватний вищий навчальний заклад

“Соціально-педагогічний інститут Педагогічна академія”

м. Кіровоград

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуті педагогічні аспекти формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до оціночної діяльності. Визначено особливості оцінювання знань молодших школярів.

Ключові слова: контроль, оцінка, рефлексія, валидність, педагогічна діяльність, особистісно орієнтований підхід.